

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนบนฐานพุทธธรรม ของภาคีการศึกษาและพระสอนศีลธรรม

Strategy to Enhance the Consciousness of Good Citizenship of Youth On the Base of Buddha-dharma according to Educational Partners And Monks Teaching Moral

ชลธิชา จิรภักพงศ์¹ ฉวีวรรณ สุวรรณภา² และ พัฒน์นรี อัฐวงศ์³

Chonthicha Jirapakpong,¹ Chaweewan Suwannapha² and Patnaree Attawong³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษานโยบายทางด้านการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ 2) วิเคราะห์และเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ กลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้อำนวยการพระสอนศีลธรรม จำนวน 1 รูป ประธานกรรมการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน 2 รูป ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 37 (แพร่ - น่าน) จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 2 คน ตัวแทนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 4 คน และตัวแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน 6 รูป รวมทั้งสิ้น จำนวน 16 รูป/คน กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเป็นตัวแทนพระสอนศีลธรรม จำนวน 217 รูป เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม มีค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และค่าความเชื่อมั่น 0.91 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาพิจารณาประเด็นหลักและแบ่งออกเป็นประเด็นย่อย ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) นโยบายทางด้านการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ เกิดจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสถานศึกษานำนโยบายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 และแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ไปกำหนดเป็นทิศทางการพัฒนาเยาวชนของไทย ตลอดจนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้กับสถานศึกษาในรูปแบบของโครงการต่างๆ โดยมีวิวัฒนาการจากโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนสีขาว โครงการเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ มีการนำคำนิยม 12 ประการ มาใช้ในสถาบันการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนคุณธรรม 2) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาของหลักสูตรผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนสู่การปฏิบัติจริง นำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้และการพัฒนา ประกอบด้วยยุทธศาสตร์การสร้างความรู้เพื่อพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี การพัฒนาระบบการเรียนรู้อบรมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีเป็นตัวขับเคลื่อน

คำสำคัญ : พุทธธรรม ; ความเป็นพลเมืองดี ; ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึก ; ภาคีการศึกษา

^{1,2} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, Assistant Professor, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

³ นักวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, Academic Educator, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the educational policy and direction of youth development based on Buddha-dharma, 2) to analyze and propose a strategy to enhance the consciousness of good citizenship based on Buddha-dharma. The target group for qualitative data collection comprised 1 director-monk teaching moral, 2 chairpersons of committees on implementation of the monks teaching moral in school project, 1 director of the Office of Secondary Education Service Area 37 (Phrae-Nan), 2 school directors, 4 representatives of teachers in the social studies, religion and culture learning substance group, and 6 representatives of monks teaching moral in school totaling 16 people. The sample for quantitative data collection comprised 217 representatives of monks teaching moral. The instrument used in data collection consisted of an interview form and a questionnaire of which the indexes of item-objective congruence ranged between 0.67 and 1.00, and the reliability coefficient was 0.91. Data analysis was done using content analysis through the consideration of main issues and dividing those into sub-issues by means of mean scores and their respective standard deviations.

Results of the study found the following. 1) The educational policy and direction of youth development based on Buddha-dharma came from the relevant agencies and schools that adopted the policies based on the National Education Plan B.E. 2560-2579 (2017-2036) and the Education Development Plan of the Ministry of Education No. 2, B.E. 2560-2564 (2017-2021) to set a direction for Thai youth development. In addition, the principles of Buddha-dharma were applied to the schools in the form of various projects. It has evolved from a Buddhist oriented school, a drug-free school, and a sufficiency economy project. Furthermore, 12 desirable values were used in educational institutions in the form of moral school. 2) The strategy of enhancing the consciousness of good citizenship by Buddha-dharma was created by setting the policy of educational management of the curriculum through the activities of teaching to practice and by using the principles of Buddha-dharma to guide the management and development of learning. The strategic issues included creating knowledge to develop the consciousness of good citizenship, developing a learning process, raising consciousness of good citizenship, and creating a network of learning to raise consciousness of good citizenship as a propeller.

Keywords : Buddha-dharma ; Good Citizenship ; Strategy to Enhance Consciousness ; Educational Partners

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยในระยะที่ผ่านมาแม้จะประสบความสำเร็จด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่ผลของการพัฒนาได้ก่อให้เกิดปัญหา เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาด้านศีลธรรม และปัญหาด้านความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย และการพัฒนาประเทศในระยะยาว ดังนั้น การพัฒนาประเทศจึงเน้นการพัฒนาคนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีสุข ส่งผลให้หน้าที่ความเป็นพลเมืองดี

เป็นภารกิจที่ต้องกระทำโดยผ่านกระบวนการศึกษาที่การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

การเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ ประกอบด้วย การปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่พุดเท็จ การปฏิบัติตนตามหลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหารธรรม 4 สาราณียธรรม 6 ศีล 5 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่นำไปใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยม

พื้นฐานการเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย คือ การพึ่งพาตนเอง ความขยันหมั่นเพียรมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย มีคุณธรรมรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับค่านิยมหลัก 12 ประการที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้กำหนดเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยให้กับเยาวชน (สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา, 2558) อย่างไรก็ตามสภาพการจัดการศึกษาที่ผ่านมา ยังมีปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับผู้เรียน แม้ว่าจะมีการกำหนดหลักสูตรชัดเจนในแต่ละระดับการศึกษา แต่ยังไม่สามารถทำให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงเท่าที่ควร โดยเฉพาะความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย การเคารพสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น และการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองและสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559)

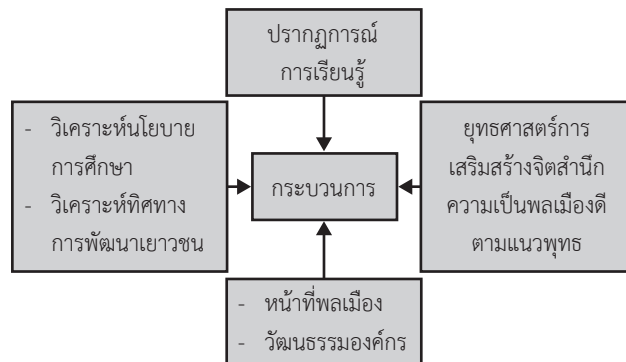
ดังนั้นเพื่อให้มียุทธศาสตร์ในการพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาความเป็นพลเมือง จึงควรมีการศึกษาทิศทางการพัฒนาเยาวชน การจัดกิจกรรม การเรียนการสอน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีซึ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม และพัฒนานวัตกรรม การเรียนรู้ที่บูรณาการในทุกวิชา จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษานโยบายทางด้านการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ ทั้งนี้ผลการศึกษานำมาเสนอเป็นยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนบนฐานพุทธธรรมของภาคการศึกษาและพระสอนศีลธรรม เพื่อขยายผลการศึกษาไปสู่คณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั่วประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษานโยบายทางด้านการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ
2. เพื่อวิเคราะห์และเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2559) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559) และสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) เพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการสร้างยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษากรอบนโยบายทางด้านการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนไทย โดยการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้อำนวยการพระสอนศีลธรรม จำนวน 1 รูป ประธานกรรมการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน 2 รูป ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 37 (แพร่-น่าน) จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 2 คน ครูผู้สอนในกลุ่มสาระ การเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 4 คน และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน 6 รูป รวมทั้งสิ้น 16 รูป/คน ระหว่างเดือนกรกฎาคม-กันยายน 2560 เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ตรวจสอบคุณภาพโดยการหาความเที่ยงตรงด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาในภาพรวมด้านเนื้อหา ภาษาและความครอบคลุม (สุวิมล ติรภานันท์, 2543) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลักจากนั้นจึงนำประเด็นหลักมาพิจารณาแยกออกเป็นประเด็นย่อย และหัวข้อย่อย นำเสนอข้อมูลในรูปแบบการเขียนบรรยาย

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี โดยสอบถามความคิดเห็นของประชากร ได้แก่ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดแพร่ และจังหวัดลำปาง จำนวน 500 รูป กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดแพร่ และจังหวัดลำปาง กำหนดขนาดโดยใช้ตาราง Krejcie & Morgan (สุรศักดิ์ อมรรัตนศักดิ์,

2555) ได้กลุ่มตัวอย่าง 217 รูป ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ซึ่งดำเนินการในเดือนมิถุนายน 2560

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติและบทบาทของพระสอนศีลธรรม กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า ดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 นำไปทดลองใช้ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 ข้อมูลทั่วไปวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และร้อยละนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี และคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนบนฐานพุทธธรรมของภาคการศึกษาและพระสอนศีลธรรม

สรุปผลการวิจัย

1. นโยบายทางด้านการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามพระพุทธศาสนา ผลจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ พบว่า นโยบายทางด้านการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธอาศัยแนวคิดการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 ซึ่งยึดหลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน การจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและเสมอภาคกัน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21” มีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา คือ 1) พัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ 2) พัฒนาคอนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับบทบาทของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) และยุทธศาสตร์ชาติ (สำนักงานเลขาธิการ

นายกรัฐมนตรี, 2560) 3) พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3R8C) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

กระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานหลักด้านการจัดการศึกษา ได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวจึงได้กำหนดแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) โดยมีวิสัยทัศน์ “มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ คู่คุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในสังคม” มีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านต่างๆ คือ พัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ผลผลิตพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ผลผลิตและพัฒนากำลังคนรวมทั้งงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของการพัฒนาประเทศ ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา พัฒนาระบบบริหารจัดการ และส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จากนโยบายทางด้านการศึกษาตามแผนดังกล่าว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาต่างๆ ก็ได้ดำเนินนโยบายตามแผนดังกล่าวไปปฏิบัติเพื่อให้เป็นทิศทางในการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ ดังนี้ 1) นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดเน้นให้เยาวชนเป็นคนมีความรู้คู่คุณธรรม เป็นคนดีและคนเก่ง สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) และแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2559) พร้อมกันนี้ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้กับโรงเรียนในรูปแบบของโครงการต่างๆ ซึ่งที่ผ่านมาจะอยู่ในรูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนสีขาว การนำค่านิยม 12 ประการเข้ามาสอดประสานกัน ในปัจจุบัน ได้นำหลักธรรมมาใช้ในโรงเรียนในรูปแบบของโรงเรียนคุณธรรม 2) การเสริมสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนควรยึดนโยบายที่กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนในแต่ละหลักสูตร เช่น เขตพื้นที่การศึกษาจะยึดคุณธรรมด้านใดในการพัฒนาอาจเน้นคุณธรรมที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่ แต่ควรยึดหลักคุณธรรม 12 ประการ และคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นความเป็นพลเมืองดีตามแนวพระพุทธศาสนา ควรประกอบด้วย ศีลธรรม จริยธรรม คุณธรรม สำหรับการจัดการเรียนรู้ต้องทำให้ผู้เรียนเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้เรียนรู้จัก

เชื่อมโยงหลักธรรมเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนจนสามารถฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งรูปแบบจัดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองดีตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถทำได้โดยผ่านเนื้อหาสาระในหลักสูตรหรือผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนหรือผ่านกิจกรรมนักเรียนตามที่ผู้จัดการเรียนรู้ได้กำหนด

2. วิเคราะห์และเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ

ผลการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี และคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ บทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ($\bar{X} = 4.17$) ด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ($\bar{X} = 3.99$) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเห็นเกี่ยวกับบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการ สร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีและคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี โดยรวมและรายด้าน

ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. บทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	4.17	0.82	มาก
2. กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี	4.04	0.87	มาก
3. คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	3.99	0.94	มาก
รวม	4.05	0.90	มาก

รายละเอียดในแต่ละด้าน เป็นดังนี้ ด้านบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่า ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ แสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ ($\bar{X} = 4.30$) ข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ($\bar{X} = 4.09$) ด้านกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี พบว่า ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ กำหนดแนวทางปรับปรุงเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ($\bar{X} = 4.24$) ข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ วิเคราะห์มาตรฐานและตัวชี้วัดในสาระการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.83$) และด้านคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี พบว่า ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม

ประเพณีอันดีงามของสังคมและปฏิบัติตามกฎหมาย ($\bar{X} = 4.07$) ข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และร่วมกันติดตาม ประเมินผลปรับปรุงการดำเนินงาน ($\bar{X} = 3.93$) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเห็นเกี่ยวกับบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีและคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
บทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน			
1. แสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ	4.30	0.80	มาก
2. วางตนได้เหมาะสมกับสมณะสาธูป	4.16	0.86	มาก
3. ให้คำแนะนำแก่ศิษย์ได้	4.13	0.90	มาก
4. มีความกระตือรือร้นและสามารถทำงานให้สำเร็จลุล่วงตามเวลา	4.16	0.80	มาก
5. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	4.09	0.86	มาก
6. สามารถปรับเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบัน	4.12	0.82	มาก
7. มีความรู้ความเข้าใจในการเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.13	0.88	มาก
8. ใช้สื่อเทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม	4.18	0.81	มาก
9. นำหลักธรรมมาพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน	4.24	0.80	มาก
10. เลือกรูปแบบการวัดและการประเมินผลให้เหมาะสม	4.11	0.82	มาก
กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี			
11. กำหนดให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.13	0.77	มาก
12. วิเคราะห์มาตรฐานและตัวชี้วัดในสาระการเรียนรู้	3.83	0.95	มาก
13. มอบหมายผู้รับผิดชอบงานระดับเขตพื้นที่ /สถานศึกษา	4.01	0.97	มาก
14. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง	4.08	0.81	มาก
15. จัดทำแบบประเมินการเรียนรู้	4.05	0.84	มาก
16. บันทึกผลการนิเทศเป็นลายลักษณ์อักษร	4.03	0.84	มาก

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
17. กำหนดแนวทาง ปรับปรุง เทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.24	0.75	มาก
18. เผยแพร่ อบรม แก่คนใน ชุมชนให้ใช้จิตสำนึกความเป็น พลเมืองดีเป็นพื้นฐานในการ ดำรงชีวิต	4.11	0.78	มาก
19. สนับสนุนการเผยแพร่ เกี่ยวกับการปฏิบัติตนเพื่อ สร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี	4.03	0.84	มาก
20. สนับสนุนคนดีให้การมีส่วน ร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับ จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี	3.87	0.98	มาก
คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี			
21. แสดงความเคารพบิดามารดา ญาติ ผู้ใหญ่ ครูอาจารย์	4.05	0.90	มาก
22. ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามของสังคมและ ปฏิบัติตามกฎหมาย	4.07	0.96	มาก
23. เคารพสิทธิของผู้อื่น	3.94	0.99	มาก
24. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	3.93	0.93	มาก
25. เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์	4.04	1.00	มาก
26. ร่วมกันคิด ทำงานร่วมกันด้วย ความเต็มใจ	3.97	0.91	มาก
27. รับผิดชอบและทำงานที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จโดยคำนึงถึง ประโยชน์ของส่วนรวม	4.01	0.90	มาก
28. ร่วมกันติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงการดำเนินงาน	3.93	0.91	มาก
29. แก้ไขปัญหาต่างๆ โดยใช้เหตุผล	3.98	0.90	มาก
30. สามารถวิเคราะห์ วิจารณ์แสดง ความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล	3.94	0.95	มาก

จากผลดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับการศึกษาเอกสาร และผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับนโยบายทางด้านการศึกษาและ ทิศทางการพัฒนาเยาวชน สามารถเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้าง จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองดี กลยุทธ์ 1 ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนา องค์ความรู้ของครูผู้สอน มีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม คือ โครงการอบรมพัฒนาศักยภาพและ ประสิทธิภาพบุคลากรด้าน

การเรียนการสอน กิจกรรมส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ และโครงการกระตุ้นแบบด้านการจัดการเรียนรู้และนวัตกรรม การเรียนรู้ กลยุทธ์ 2 ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้ของ ผู้เรียน มีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม คือ กิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นการปลูกฝังผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ตามค่านิยมหลัก ของคนไทย 12 ประการ โครงการพัฒนาสื่อการเรียนรู้และแหล่ง นวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โครงการบรรยายธรรมและ ตอบปัญหาธรรม และโครงการค่ายคุณธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาระบบการสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองดี กลยุทธ์ 1 ปรับปรุงหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานและนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติให้เกิด ประสิทธิภาพ มีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม คือ กิจกรรมปรับปรุง หลักสูตรโดยการมีส่วนร่วมในการดำเนินการระหว่างสถานศึกษา วัด ชุมชน บ้าน หน่วยงานภาครัฐ และโครงการพัฒนาหลักสูตรและ องค์ความรู้ใหม่ที่สัมพันธ์กับชีวิตและการสร้างจิตสำนึกความเป็น พลเมือง กลยุทธ์ 2 พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้เพื่อการ เสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี มีแผนงาน/โครงการ/ กิจกรรม คือ กิจกรรมการเรียนการสอนเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ ผ่านประสบการณ์ตรง การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการเรียนที่เน้นการบริการ (Service Learning) โดยการ เชื่อมโยงวิถีการใช้ชีวิตในการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี โครงการพัฒนาระบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณภาพ ชีวิตและคุณธรรม กิจกรรมการใช้สื่อการเรียนการสอนและ นวัตกรรมมาช่วยสอน และกิจกรรมการพัฒนาระบบการนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล

ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้าง จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี กลยุทธ์ 1 สร้างเครือข่ายและบริหาร เครือข่ายแบบมีส่วนร่วม มีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม คือ กิจกรรม สร้างเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษาด้วยกัน และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนให้เกิดชุมชน แห่งการเรียนรู้ กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการระหว่างสถานศึกษา วัด ชุมชน บ้าน และหน่วยงานภาครัฐ โครงการสร้างโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรม และโครงการส่งเสริม การทำงานระบบเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้และ นวัตกรรมการเรียนรู้

โดยสรุปยุทธศาสตร์การสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี ตามแนวพระพุทธศาสนาจะต้องเริ่มที่เด็กและเยาวชน โรงเรียน เป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งในการฝึกฝนเยาวชนให้คุ้นเคยกับพื้นฐาน การมีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีที่ดีโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน บ้าน และหน่วยงานภาครัฐ ทั้งนี้โรงเรียนต้องตระหนักและ

จัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างให้เด็กมีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี โดยบูรณาการนโยบายการจัดการศึกษาในหลักสูตรผ่านกิจกรรม การเรียนการสอน และกิจกรรมนักเรียนที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการ ปฏิบัติจริง และการจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมืองที่ดี อย่างต่อเนื่องโดยใช้หลักธรรมและแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้และการพัฒนา

อภิปรายผลการวิจัย

1. นโยบายทางด้านการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธเกิดจากการนำนโยบายตามแผนการศึกษาแห่งชาติฯ และแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ไปปฏิบัติ เพื่อให้เป็นทิศทางในการพัฒนาเยาวชนของไทยตามแนว พุทธ ดังนี้

1) นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดเน้นให้เยาวชน เป็นคนมีความรู้คู่คุณธรรม เป็นคนดีและคนเก่ง ตามนโยบายของ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2460-2579 และแผนพัฒนาการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) พร้อมกันนี้ ได้นำหลักพุทธธรรม หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้กับ โรงเรียนหรือสถานศึกษาในรูปแบบของโครงการต่างๆ

2) การเสริมสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชน ควรยึดนโยบาย ที่กำหนดคุณลักษณะของเยาวชนในหลักสูตรแต่ละหลักสูตรตาม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งแต่ละพื้นที่อาจเน้นคุณธรรมที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่ พร้อมทั้งควรยึดหลักคุณธรรม 12 ประการ และคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นพลเมืองดีตามแนวพระพุทธศาสนา ควรประกอบด้วย มีศีลธรรม จริยธรรม คุณธรรม โดยการจัดการเรียนรู้ความเป็น พลเมืองดีต้องทำให้บุคคลเข้าใจหลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา รู้จักเชื่อมโยงหลักพุทธธรรม เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการประพฤติ ปฏิบัติตน สามารถฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ วชิร อินทสระ (2541) ที่กล่าวถึงความสำคัญ และประโยชน์ของจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญ แห่งความเจริญรุ่งเรือง และความสงบสุขของปัจเจกชน สังคมและ ประเทศชาติอย่างยิ่ง รัฐควรส่งเสริมประชาชนให้มีจริยธรรม เป็นอันดับแรก เพื่อให้เป็นแกนกลางของการพัฒนาด้านอื่นๆ การพัฒนา ที่ขาดจริยธรรมเป็นหลักยึดย่อมเกิดผลร้ายมากกว่าดี จากแนวคิด ดังกล่าวจะเห็นได้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองดี ตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถทำได้หลายรูปแบบโดยผ่านเนื้อหา สารในหลักสูตรหรือผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรม นักเรียนแต่ควรจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ประกอบด้วยเจตคติ

ที่ดี วิชาความรู้ ธรรมะ และกิจกรรม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา เมื่อเยาวชนได้รับการเสริมสร้างเพื่อให้เกิดจิตสำนึกต่อการเป็นพลเมืองที่ดีตามหลัก ทางพระพุทธศาสนาแล้วจะส่งผลให้เยาวชนมีคุณลักษณะของความเป็น พลเมืองที่ดี คือ มีคารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) ได้กล่าวว่า บุคคลที่เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยจะมีพฤติกรรม พลเมืองดีตามแนวทางพุทธศาสนา ซึ่งควรประกอบด้วยคุณธรรม ที่สำคัญ คือ ด้านการะวัตรธรรม มีความเคารพซึ่งกันและกัน เคารพ ในระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม และเคารพสถาบันชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ ด้านสามัคคีธรรม คือ มีการทำงานร่วมกัน การร่วมคิดร่วมทำเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ด้านปัญญาธรรม คือ มีสติปัญญา ใช้เหตุผลและความถูกต้องในการแก้ปัญหา รู้จักการคิด มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์อย่างมีเหตุผล

2. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี ตามแนวพุทธ การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธควรเริ่มที่โรงเรียน/ หน่วยงาน และผู้เกี่ยวข้องต้องร่วมกันวิเคราะห์ว่าคุณธรรมข้อใด ที่ควรกำหนดเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนา ต้องร่วมมือร่วมใจกัน ขับเคลื่อนแนวทางไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ต้องรู้จักการบูรณาการ นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด ทรัพยากรแหล่งเรียนรู้ หลักสตร กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมนักเรียนไปสู่แนวทางการ พัฒนาให้เหมาะสม ฝึกให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะดังกล่าว อย่างบูรณาการเชื่อมโยงกับทุกกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยยึดหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนต้องวิเคราะห์บทบาทและคุณสมบัติ ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองดี และคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี เนื่องจากการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน บนฐานพุทธธรรมให้ประสบผลสำเร็จจำเป็นต้องตระหนักถึง คุณสมบัติของผู้สอน กระบวนการจัดการเรียนการสอนและ คุณธรรมที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนา ดังนั้นสามารถกำหนด ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาจิตสำนึก ความเป็นพลเมือง ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนากระบวนการสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมือง ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง นั้นแสดงว่ายุทธศาสตร์ การสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพระพุทธศาสนานั้น จะต้องเริ่มที่เด็กและเยาวชน โรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่ง ในการปลูกฝังเยาวชนให้รู้จักและคุ้นเคยกับพื้นฐานการมีจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองที่ดี โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน บ้าน และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ

ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559) ได้ศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พบว่า การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองอย่างมีคุณภาพควรกำหนดนโยบายการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง โดยให้ครู ผู้บริหาร ผู้เรียน ครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ และสถาบันสังคมอื่นๆ มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ สนับสนุนการเรียนรู้ และติดตามตรวจสอบการเรียนรู้ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา ส่งเสริมกิจกรรมและให้ความรู้แก่ครอบครัวให้เป็นครอบครัวที่เป็นต้นแบบในการดำรงชีวิตในวิถีประชาธิปไตย และส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมของสมาชิกในชุมชนให้เกิดความตระหนักและรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคมที่ดำรงอยู่ เช่นเดียวกับ พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์, ฉวีวรรณ สุวรรณภา, ชลธิชา จิรภักคพงศ์ และพัฒน์ธีร์ อัฐวงศ์ (2560) ได้ทำการวิจัยแนวคิดและรูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า มีแนวทางการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ พหุปัญญา การจัดการเรียนรู้แบบประสบการณ์และเน้นการปฏิบัติ โดยผ่านหลักสูตรสู่ผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ ผ่านกิจกรรมเสริมหลักสูตรและโครงการต่างๆ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะร่วมกับผู้อื่นเพื่อเสริมสร้างทักษะเชิงสังคม สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรสอดแทรกเนื้อหาซึ่งครอบคลุมทั้งความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองของสังคม ทักษะปฏิบัติ คุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนประยุกต์หลักธรรมเข้ากับกระบวนการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง และสามารถ บุญรัตน์ (2561) ได้ศึกษาพุทธนวัตกรรมการพัฒนาระเบียบวินัยของเยาวชนไทย พบว่า การพัฒนาระเบียบวินัยของเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประกอบด้วย 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 การวางระบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับสถาบันพระพุทธศาสนา ขั้นที่ 2 การเตรียมการวางรากฐานสำหรับองค์ความรู้ด้านระเบียบวินัย ขั้นที่ 3

การป้องกันการละเมิดระเบียบวินัย ขั้นที่ 4 การปลูกฝังระเบียบวินัยให้กับเยาวชนไทย และขั้นที่ 5 การรักษาระเบียบวินัยให้กับเยาวชนไทย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. โรงเรียน หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องต้องร่วมกันวิเคราะห์ว่าคุณธรรมข้อใดที่ควรกำหนดเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาเยาวชน และต้องร่วมมือกันขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง
2. โรงเรียนต้องบูรณาการนโยบายหน่วยงานต้นสังกัด ทรัพยากร แหล่งเรียนรู้ หลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมนักเรียน ไปสู่แนวทางการพัฒนาให้เหมาะสม
3. โรงเรียนต้องตระหนักถึงการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีโดยการบูรณาการกับกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมนักเรียน และจัดการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้
4. การพัฒนาเยาวชนควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระหว่าง สถานศึกษา วัด ชุมชน บ้าน และหน่วยงาน ภาครัฐ ตลอดจนส่งเสริมการสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ
2. ควรศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2553). *ธรรมานุญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 122. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์, ฉวีวรรณ สุวรรณภา, ชลธิชา จิรภักคพงศ์ และพัฒน์ธีร์ อัฐวงศ์. (2560, มกราคม-มิถุนายน). แนวคิดและรูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามแนว พระพุทธศาสนา. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่*. 2(1) : 198-206.
- วศิน อินทสระ. (2541). *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ : ทองกวาว.
- สามารถ บุญรัตน์. (2561, มกราคม-เมษายน). พุทธนวัตกรรมการพัฒนาระเบียบวินัยของเยาวชนไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*. 8(1) : 134-136.

- สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา. (2558). *คู่มือ แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริม ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการสู่การปฏิบัติ ในสถานศึกษาเอกชน*. สงขลา : สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด. พ.ศ.2555-2559*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2560). *ร่างยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). *รายงานการวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง*, กรุงเทพฯ : บริษัท พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579*. กรุงเทพฯ : บริษัทพรักหวาน กราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). *พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุรศักดิ์ อมรัตน์ศักดิ์. (2555). *เทคนิคทางสถิติเพื่อการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- สุวิมล ติรกันนท์. (2543). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Translated Thai References

- Amonrattanasak, S. (2012). *Statistical techniques for research* (3rd Ed.). Bangkok : Academic Promotion Center. [in Thai]
- Boonrat, S. (2018). Buddhism innovation in the development of Thai youth's discipline. *Nakhon Phanom University Journal*, 8(1), 134-136. [in thai]
- Inthasara, W. (1998). *Buddhist ethics*. Bangkok : Rongphim Thongkwao. [in thai]
- Ketweeraphong, P., Suwannapha, C., Jiraphakphong, C., & Atthawong, P. (2017). The concept and model of citizenship learning based on Buddhism. *Journal of Graduate Studies Review Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus*, 2(1), 198-206. [in thai]
- Office of the Education Council. (2016). *Research reports to prepare policy recommendations for the development of citizenship education*. Bangkok : Prikwan Graphic. [in thai]
- Office of the Education Council. (2017). *The National Education Plan B.E. 2560-2579 (2017-2036)*. Bangkok : Prikwan Graphic. [in thai]
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2011). *The 11th National Economic and Social Development Plan B.E. 2555-2559 (2012-2016)*. Bangkok : Office of the Prime Minister. [in Thai]
- Office of the National Education Commission. (1999). *National Education Act B.E. 2542 (1999)*. Bangkok : Office of the Prime Minister. [in thai]
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education. (2016). *The Education Development Plan of the Ministry of Education No. 12 B.E. 2560-2564 (2017-2021)*. Bangkok : Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education. [in thai]
- Office of the Private Education Songkhla Province. (2015). *Guide to arranging activities for promoting 12 core values of Thai people into practice in private schools*. Songkhla : Office of the Private Education, Songkhla province. [in thai]

- Phra Brahma Gunabhorn (P.A. Payutto). (2010). *A constitution for living*. (122nd Ed.). Bangkok : Sahadhammika. [in thai]
- The Secretariat of the House of Representatives. (2012). *Citizens in a democracy*. Bangkok : The Secretariat of the House of Representatives. [in thai]
- The Secretariat of the Prime Minister. (2017). *The Draft 20-Year National Strategy B.E.2560-2579 (2017-2036)*. Bangkok : The Secretariat of the Prime Minister. [in thai]
- The Secretariat of the Senate. (2017). *Constitution of the Kingdom of Thailand B.E.2560 (2017)*. Bangkok : The Secretariat of the Senate. [in thai]
- Tirakanan, S. (2000). *Research methodology in social sciences: An approach to practice* (2nd Ed.). Bangkok : Chulalongkorn University Printing House. [in thai]